

I FOKUS | Vi vantrivs i välfärden

TEKNIKEN UTVECKLAS MEN MÄNNISKAN FÖRBLIR SIG LIK



Av Patrik Lindenfors | Respons 6/2020 | 9 min läsning

Sara Öhrvalls bok är oundgänglig läsning som sammanfattning av hur ny teknik kan förstärka det mänskliga jaget, men det saknas i mycket ett kritiskt perspektiv. Hennes beskrivning av framtidsutsikterna påminner om den optimism som fanns i internets barndom. Eftersom all kunskap fanns en knapptryckning bort skulle ingen behöva vara felinformerad. I dag vet vi att gamla vidskepelse kan kombineras med ny teknik. Våra psykologiska tillkortakommanden förblir desamma och det är svårt att förutsäga konsekvenserna av teknikutvecklingen när den samverkar med detta mänskliga tillstånd.



Sara Öhrvall. Foto: Severus Tannenbaum / Volante

FRAMTIDEN ÄR FANTASTISK! Det är känslan Sara Öhrvall skriver fram i *Ditt framtida jag* (Volante 2020). Det verkar inte finnas några gränser för hur sagolika våra liv kommer att bli med de tekniska framsteg som bubblar fram omkring oss. Redan i bokens undertitel utlovas hur vi kommer att bli ”starkare, smartare och vänligare”. Inne i boken fyller hon på med att vi kommer få skarpare sinnen, bli friskare, mer långlivade och lyckligare.

Den allmänna känslan i samhället är annars mer dystopisk. Vi verkar bli både oroligare och olyckligare ju bättre vi får det, något som konstateras i böckerna Fredrik Svenaeus recenserar här intill. Sociala medier eroderar demokratin genom att möjliggöra snabb och grundlig spridning av falsk information. Vi har blivit skärmberoende och på så sätt förstört vår förmåga till kontemplation och att förstå komplexa sammanhang. Vi blir konstant duperade utan att märka det. Beroendeframkallande underhållning, stillasittande arbeten och lättillgängliga kalorier gör oss långsamt fetare och mindre rörliga. På sina håll har medellivslängden börjat vända nedåt.

Desto mer välkommet med goda nyheter. Sådana serverar Öhrvall i överflöd. *Starkare?* Man konstruerar redan teknik som förstärker mänskliga rörelser (tänk robotskelett) och ersätter kroppsdelar. Det här är förmodligen den teknikutveckling som är lättast att förstå och uppskatta. *Smartare?* Här finns redan teknik, som till exempel den dator jag skriver på. Med några knapptryckningar kan jag med datorns hjälp räkna ut enormt komplicerade ekvationer, få tillgång till bakgrundsinformation och arbeta om denna text i det oändliga, samtidigt som datorn informerar mig om stavfel och grammatiska tvivelaktigheter. Snart byggs detta ihop med hjärnan så att det blir smidigare att mata in informationen än det är att göra det med fingrarna. Lägg till att vi nu kan koppla upp oss i världsomspännande nätverk – om en ensam

förstärkt hjärna kan tänka bättre än en ensam oförstärkt hjärna kan förstås många ihopkopplade förstärkta hjärnor tänka ännu bättre. Och verkligt smart artificiell intelligens är bara några tankesteg bort.

Vänligare? Det går redan att maskinellt läsa av känslolägen genom att analysera blodflöden och tonfall. Vi kan per automatik bli påminda om tidigare interaktioner, andras dietpreferenser och liknande information som kan göra social samvaro smidigare. *Vill* vi bli vänligare mot varandra kan vi använda sådan information för att underlätta sociala interaktioner och lära oss vad i våra beteenden som irriterar andra. Vi har också givande sociala kontakter över nätet och kan snart ha robotvänner att interagera med, konstgjorda vänner som kan optimeras för den typ av sociala interaktioner vi uppskattar mest.

Skarpare sinnen? Glasögon och hörapparater är bra exempel på teknik vi redan vant oss vid. Men varför bara förmedla information till ögonen i våglängder vi kan se naturligt? Kunde vi ta in information i det infraröda spektrat skulle vi också kunna se värme. Och eftersom smakupplevelser i slutänden enbart är information översatt till nervimpulser går det till och med att skapa artificiell smak genom att sända nervsignaler via eller förbi tungan.

”

Är man vän av det autentiska kan denna utveckling låta skrämmande. Visst, vi kanske kan lära oss att manipulera lycka – men blir det då äkta lycka?

Friskare? Människor använder redan Fitbit och Apple Watch för att läsa av hälsoinformation och optimera sin dagliga rörelsemängd. Med mer och bättre information kommer vi (väl?) att göra fler och bättre hälsoval. *Äldre?* Även här handlar det om att bli friskare, men över en längre period. På så vis kan vi förlänga livet och den del av livet där vi mår bättre. *Lyckligare?* Vad är starkare, smartare, vänligare, friskare och äldre egentligen värt om vi inte också blir lyckligare? Vissa menar att hälso- och sjukvården verkar oförmögen att lösa våra psykiska problem, men lycka är ett fysiologiskt tillstånd som alla andra och borde därför även det gå att läsa av och manipulera med hjälp av ny teknik. I forna tider var lycka inget man hade möjlighet att hoppas på – en stunds lugn och ro var allt man kunde förvänta sig. I dag är sann lycka över längre tidsperioder en reell möjlighet, även om den ofta är undflyende.

ÄR MAN VÄN av det autentiska kan denna utveckling låta skrämmande. Visst, vi kanske kan lära oss att manipulera lycka – men blir det då *äkta* lycka? En schackspelare som besestrar sin motspelare genom att använda en schackdator betraktas inte som äkta smartare, en förstärkt tyngdlyftare inte som äkta starkare, och vilken njutning kan konstgjord manipulation av tungan *egentligen* erbjuda? Vänner av äkthet menar att det finns en skillnad mellan det ”äkta” och det ”konstgjorda” som innebär att det paradisi Öhrvall målar upp mer låter som en artificiell dystopi.

Jag är själv ingen vän av autenticitetsvurmandet och menar att det ofta är en produkt av slarvigt tänkande. Alla upplevelser är i slutänden olika sorters informationshantering. Men mina tankar går under läsningen av Öhrvalls bok trots detta till Aldous Huxleys roman *Du sköna nya värld*, som beskriver en artificiellt ordnad värld, i vilken biologins slumpmässighet minimerats i jakten på det perfekt designade samhället. Eventuell kvarvarande olycka medicineras bort med *soma*, en lyckodrog som portioneras ut dagligen. Frammedicinerad lycka är väl inte äkta lycka? Diskussioner om autenticitet har fler nivåer än man kan tro och bör inte skyndas förbi.



Jag är själv ingen vän av autenticitetsvurmandet och menar att det ofta är en produkt av slarvigt tänkande.

En annan lärdom från Huxleys roman är klassproblematiken: underklassen hålls lycklig för att serva överklassen, de som har tillgång till autentisk lycka och autentisk insikt om sakernas tillstånd. Det är litet som i dag, när vi i medelklassen kan arbeta i karantän, medan människor i underklassen hämtar och lämnar saker åt oss. Klassperspektivet saknas i Öhrvalls bok. I alla fall initialt kommer teknikens välsignelser inte att komma alla till del.

Medför denna initiala ojämlikhet att överklassen kan skaffa sig ett ointagligt försprång som starkare, smartare, friskare, mer långlivade och lyckligare? Kanske det. Men nu ser vi i stället hur brukare av teknologi manipuleras att bli fjättrade vid sina smartphones, sociala medier och dataspel, medan den välutbildade överklassen börjat hålla dessa beroendeframkallande ”teknikens välsignelser” borta från sina barn. Är verkligen ett informerat undvikande av ny teknik att betrakta som framsteg? Framtiden är måhända ljus, men exakt hur vi ska dra nytta av nyheterna är inte alltid helt glasklart.

FORSKARE I MIN närhet studerar effekterna av manipulation via artificiell intelligens av både människor och samhälle, men funderar också över hur samhället kommer att utvecklas när vi överlåter alltmer av vårt beslutsfattande till algoritmer och AI. En tillräckligt kompetent AI med förmåga att kunna uppdatera sig självt är den sista uppfinning människan behöver göra. Bättre att tänka efter innan hur vi ska kunna kontrollera en sådan enhet. (De som menar att det räcker med att ”dra ur sladden” har inte tänkt efter ordentligt vad kompetent artificiell intelligens faktiskt innebär.)

Eftersom jag så länge diskuterat faran med AI med mina arbetskamrater är det befriande att läsa en utopisk framtidsskildring av det slag Öhrvall presenterar. Det här är ingen kritisk granskning, utan en genomgång av framsteg och möjligheter. Framtiden rymmer enorma möjligheter och tekniken verkar verkligen ha potential att både förbättra och förändra våra liv. Öhrvall gör det solklart att utvecklingen redan har nått långt längre än de flesta förstått. Som sammanfattning av vad som pågår vid forskningsfronten är Öhrvalls bok oundgänglig läsning.



Eftersom jag så länge diskuterat faran med AI med mina arbetskamrater är det befriande att läsa en utopisk framtidsskildring av det slag Öhrvall presenterar. Det här är ingen kritisk granskning, utan en genomgång av framsteg och möjligheter.

Samtidigt gör bristen på kritisk blick (okej, det blir bättre på slutet när det handlar om övervakning) att beskrivningen påminner om de science fiction-artade soliga framtidsutsikter som målades upp i internets barndom. All världens kunskap bara en knapptryckning bort – då behöver ingen längre vara felinformerad! Alla kan göra sin röst hörd! Hur skulle falsk information kunna sprida sig i en miljö där all information kan kontrolleras direkt?

Några år senare visar samma internet hur USA:s president sprider konspirationsteorier från Vita huset, medan hans anhängare högljutt ber om gudomlig intervention utanför dörren till rösträkningslokalerna. Gamla vidskepelse kombinerar med ny teknik på ett sätt som skakar demokratin i dess grundvalar. Kommentarsfält betraktas numera som något slags korsning mellan skämt och kloak; de flesta tidningar har sedan länge gjort sig av med dem eller modererar dem hårt.

I **CENTRUM FÖR** all den teknikutveckling Sara Öhrvall beskriver står fortfarande människan. I grund och botten har vi samma psykologiska tillkortakommanden vi alltid haft. Människan är ett högst manipulerbart djur. Är det något erfarenheterna av internets och sociala mediars tillväxt lärt oss, så är det att vi inte kan förutsäga konsekvenserna av teknikutveckling i samverkan med det mänskliga tillståndet. Och det är inte tekniken som är problemet.

Patrik Lindenfors

Patrik Lindenfors är forskare vid Institutet för framtidsstudier. [Läs alla texter](#)